

INVESTIGACIÓN DE CONDUCTAS

Con esta actividad trabajamos

Reflexionar sobre os nosos hábitos de consumo e conduta.

Propoñer accións concretas para actuar de maneira máis responsable e solidaria.

Identificar de que xeito podemos variar o noso modo de actuar en temas ambientais e de consumo.

Os ODS 2, 6, 7, 11, 12 y 13.

Durará

A reflexión do cuestionario pode facerse individualmente ao longo dunha semana. A actividade de grupos está pensada para realizarse nunha sesión.

Necesitaremos

Ficha do anexo (unha por persoa).

Ciclos 2, 3

Desenvolvemento

Repartir unha fotocopia do cuestionario por persoa, de xeito que cada unha deberá realizalo individualmente, anotando as súas respostas, e prestando especial atención á parte na que deben anotar os seus puntos fortes e débiles.

Cando toda a clase teña completado o cuestionario, dividir o alumnado en grupos de catro ou cinco persoas. Dentro dos grupos, deben reflexionar sobre o que contestaron nos tres apartados de preguntas:

- Consumo de enerxía.
- Redución de lixos e desperdicios.
- Os nosos hábitos de consumo.

Poñer en común os puntos fortes de cada persoa e ver cales repítense máis dentro do grupo. É importante recoñecelos e reforzalos.

Igualmente, reflexionar sobre os puntos débiles e as áreas para mellorar e tomar nota, de novo, das que se repiten máis dentro do grupo.

Cando todos os grupos rematen o seu traballo, poñeranse en común os puntos fortes e comentaranse os débiles e áreas a mellorar.

Hai que reflexionar

Serviunos esta actividade para detectar realmente os nosos puntos débiles?

Eramos conscientes de todos os puntos débiles que temos?

As debilidades detectadas, son difíciles de cambiar ou está ao noso alcance facelo?

Ficha de control, O NOSO MODELO DE CONSUMO

Aviso importante:

Algunhas destas preguntas, non se refiren tanto o teu comportamento persoal, como os hábitos que poidades ter na túa casa, e que non dependen totalmente de ti. Aínda así, convén reflexionalos igualmente.

Poñemos unhas respostas tipo como guía. Sinala, de entre as tres, a que máis se pareza á túa situación.

APARTADO A: CONSUMO DE ENERXÍA (CONTAMINACIÓN)

1. Apagas a luz cando non a utilizas?

Sempre o teño en conta.	F
Adoito deixalas acesas; non me gusta que a casa estea ás escuras.	D
Pásame ás veces; non me dou conta ao saír dun cuarto.	M

2. Acendes máis luces das realmente necesarias?

Non, sempre teño só a luz que necesito.	F
Si, gústame que o ambiente estea iluminado.	D
Non adoito facelo, pero ás veces teño un par delas acesas.	M

3. Canto utilizas no teu lecer ou tempo libre os aparellos que necesitan electricidade? (móbil, tableta, computador, consolas etc.)/ etc.)

Un pouco do meu tempo de lecer.	F
Case todo o meu tempo de lecer.	D
Máis ou menos a metade do meu tempo de lecer.	M

4. En casa, tedes a calefacción acesa a maior temperatura da necesaria no tempo frío?

Non, témola baixa e se fai frío abrigámonos.	F
Si, gústanos estar en manga curta dentro de casa aínda que sexa inverno.	D
	M

5. Utilízase o voso coche para ir a lugares onde podedes acceder no transporte público?

Non, o coche só o usamos o imprescindible.	F
Si, para ir a todos os sitios, aínda que haxa transporte público.	D
Hai veces que non nos organizamos e debemos ir en coche podendo facelo en transporte público	M

APARTADO B: REDUCCIÓN DE LIXOS E DESPERDICIOS (CONTAMINACIÓN).

6. En casa separades o lixo segundo a clase de residuos que sexan: plástico, papel, cartón e outros residuos orgánicos?

Si, claro, non custa nada e é bo facelo.	F
Non, é un rolo, todo á mesma bolsa.	D
Ás veces non separamos adecuadamente.	M

7. Sobre todo, na alimentación, comprades moitos produtos empaquetados?

Non, compramos as cousas a granel ou ao peso	F
Compramos gran cantidade de alimentos empaquetados, é cómodo	D
Ás veces.	M

8. En excursións á natureza, afacedes recoller todos os residuos que xerades?

Se, recollo todo o meu lixo en bolsas para tirala en casa.	F
Non o fago, é un rolo cargar con tanto lixo.	D
Ás veces non o facemos ben e somos descoidados.	M

APARTADO C: OS NOSOS HÁBITOS DE CONSUMO.

9. Desperdicianse alimentos na casa? (Se fose necesario para reflexionalo ou obter os datos, remitimos á actividade “Malgasto caseiro” do bloque “ODS Alimentos e auga”).

Non, en casa non se tira nada, todo se aproveita.	F
Si, compramos e consumimos moita comida, e temos que tirar algunha.	D
Ás veces non temos coidado ou compramos de máis e temos que tirar algo.	M

10. Desperdicias a auga? Por exemplo, deixas billas abertas ao lavarte ou estás máis do realmente necesario na ducha?

Non, teño moito coidado con iso.	F
Si, fíxome pouco nese detalle.	D
Ás veces non me dou conta, pero aínda que o penso, non o fago.	M

11. Compras sen necesidade cosas das que poderías prescindir?

Non, sempre compramos o que realmente necesitamos.	F
Si, gústanos pasar o tempo comprando nos centros comerciais.	D
Ás veces deixámonos levar polo frenesí comprador.	M

12. Na limpeza da casa, Utilizades produtos que danan o medio ambiente?

Non, utilizamos produtos biodegradables.	F
Se, non nos fixamos niso.	D
Ás veces, non sempre nos fixamos niso.	M

13. Compras produtos con pequenas garantías laborais na súa elaboración?

Si, é algo que controlamos e entendemos.	F
Non, compramos cousas sen preguntarnos por quen e como están feitas.	D
Ás veces, non sempre podemos estar pendentes.	M

14. 14. Compras produtos con pequenas garantías ambientais na súa elaboración?

Si, é algo que controlamos e entendemos.	F
Non, porque é un tema que non coñecemos e non nos importa.	D
Non sempre nos preguntamos polas garantías ambientais do que compramos.	M

As preguntas respondidas con F, son un punto forte

As preguntas respondidas con D, son un punto débil

As preguntas respondidas con M, son unha área para mellorar

TORRES DE RECURSOS

Con esta actividade traballamos

Procura de estratexias e actuación en grupo.

Habilidades persoais.

Reflexión sobre a explotación de recursos naturais.

Os ODS 12, 13 y 15

Durará

Unha sesión.

Necesitaremos

Xogos de Jenga, ou algo similar

Ciclo: 1, 2, 3

Consideracións previas

Necesítanse xogos de Jenga, ou algo similar, no que se cambiarán as regras, xa que, a diferenza de leste, do que se trata é de extraer o máximo número de fichas, sen volvelas a colocar. Gaña o grupo que máis fichas extraia sen que se lle derrube a torre.

Hai que dividir a clase en grupos de cinco ou seis persoas, das que unha actúa como observador/a, para velar porque non se fagan trampas, e para anotar a estratexia de actuación do grupo.

Antes de empezar, mentres os do grupo preparan a súa estratexia e montan a torre, hai que comentar aparte aos e as observadoras, cal será a súa papel:

- Deben velar porque se cumpran as normas.
- Os grupos poden sacar pezas de calquera xeito, sempre que o fagan unha a unha.
- Se a torre se afunde, non a poden volver montar.
- A súa tarefa é observar, non poden asesorar o grupo sobre como extraer as pezas da torre.

Advertir especialmente os e as observadoras que é perfectamente válido extraer todas as fichas desde arriba (sen seguir as pautas do xogo orixinal), realmente non é necesario "conservar" a estrutura da torre, sempre que non caia.

Desenvolvemento

Dividir a clase en grupos e pedir que senten ao redor dunha mesa.

Deberán construír a torre de fichas. Logo explícase a dinámica do xogo:

"Cada grupo tedes unha torre similar, e o xogo consiste en que vaiades extraendo fichas desa torre, unha a unha, para conseguir a maior cantidade posible. Gaña o grupo que máis fichas extraia da súa torre sen que esta se derrube. Tedes un momento para pensar unha estratexia e ensaiala se o necesitades. Unha vez que a definistes e que o voso observador/a a coñece, debedes cingirvos a ela, non podedes cambiala. Os e as observadoras están no grupo para velar por que sigades a estratexia acordada, que se cumpran as normas e para contar o número de fichas que sacades. Calquera dúbida ou pregunta non podedes facerla en alto, chamádesme e acudo ao grupo para resolvela".

A continuación, comézase a actividade, dando tempo para que pensen a estratexia de actuación e que se resolvan as dúbidas que teña cada grupo.

Cando todos os grupos rematen de extraer as fichas, os e as observadoras deben explicar no alto a estratexia do seu grupo e o número de fichas que extraeron. Tamén deben facer constar se a torre derrubouse.

Hai que reflexionar

A continuación, en gran grupo pásase a unha reflexión con preguntas como estas.

- Cando pensastes a estratexia do grupo, cal era a prioridade que tiñades?, expuxestes algunha outra consideración?, cal?
- Derrubóusevos a torre?, a que o achacades?
- Algún grupo desmontou a torre desde arriba? En caso afirmativo, ten torre ese grupo?, que diferenza existe cos grupos que llas derrubou?
- Pódese establecer un paralelismo entre este xogo co uso e extracción dos recursos naturais do noso planeta? Deixar que comenten.
- Seguindo esa analoxía, Que significa que se nos afundiú a torre? E que significa os grupos que se quedaron sen ela ao extraela na súa totalidade?

FICHA DE LECTURA***O TESOURO DO TITICACA*****Con esta actividade traballamos**

Aprender a extraer ensinanzas dun conto.

Os ODS 2, 8, 7, 11, 12 y 13.

Durará

Unha sesión.

Necesitaremos

Xogos de Jenga, ou algo similar

Ciclo: 1, 2, 3

Consideracións previas

Actividade de **lectura e traballo posterior sobre o conto**. Este conto sintetiza a maior parte dos conceptos que se traballan nos materiais deste ano. Dependendo do nivel da clase, todos estes temas poden ser traballados a partir da lectura:

- Sobreexplotación dos recursos. Sustentabilidade.
- Destrución ambiental.
- Consecuencias das accións sobre o medio natural.
- Avisos da Natureza. Importancia de ignoralos.
- Migracións.
 - Control da inmigración.
 - Uso laboral dos inmigrantes.
 - Refuxiados climáticos.
- Regras do mercado: Monopolios, Competencia
- Enriquecemento-Empobrecemento
- Malgasto de alimentos
- Vivimos na Terra, e compartimos as regras da natureza e a sorte do noso planeta como o resto dos seres vivos.

Desenvolvemento**Proba de atención (opcional, dependendo da idade da clase)**

Ao finalizar a lectura, e dependendo da idade da clase, podemos iniciar unha rolda de preguntas para asegurarnos de que comprenderon o seu contido.

Deberán responder se as seguintes afirmacións son Verdadeiras ou Falsas:

- Á nosa protagonista non lle gusta nada ir de pesca.
- Phuyu e a súa avoa saen ao mar para pescar.
- Os cuies vivían en illas de totoras no Titicaca.
- Os habitantes da illa deixaban que nela vivise todo o mundo.
- Pachakúteq cultivaba verduras na illa.
- As totoras do subsolo sabían realmente malas.
- Contratou a moitos cuies para poder producir e vender máis totoras.

- Os túneles comezaron a encherse de auga.
- Ao darse conta do problema da auga, os cuies pararon de escavar.
- A illa, ao final. Rematou por afundirse.

Hai que reflexionar

Reflexionar sobre o contido do conto, a partir de preguntas como estas:

- Cantos personaxes aparecen no conto?
- Lembrades os seus nomes?
- Apuntalos no encerado antes de profundar na historia.
- Que move a Pachakúteq a actuar?, de que xeito o fai?
- Que consecuencias ten a súa actuación?
 - Sobre o seu negocio.
 - Sobre outros cuies produtores de alimentos.
 - Sobre a illa de totoras.
- Que fan os cuies da illa cando ven as consecuencias da súa tarefa extractiva?
- O conto titúlase "O tesouro perdido do Titicaca"; Cal creedes que é ese tesouro?, soamente as totoras baixo a illa?
- Que é o que máis vos gustou do conto?, por que?
- A que conclusión chegamos ao final do conto? creedes que ten un paralelismo coa actividade humana na terra?
- Onde nos refuxiaremos nós cando fagamos inhabitable a Terra?

O TESOURO DO TITICACA

Gústame moito ir pescar coa miña avoa.

Sabe facelo moi ben e é moi hábil. Claro, leva facéndoo desde nena! Cando eu sexa como ela, tamén serei unha pescadora experta. Nunha boa mañá, podemos sacar, facilmente, unha cesta enteira de peces. Logo imos vender o peixe ao mercado de Copacabana e dos cartos que sacamos, a avoa sempre me dá un pouco. Di que é a paga polo meu traballo E como é meu, podo comprarme o que queira!

Copacabana é unha cidade ás beiras do lago Titicaca, que está situado a gran altura, en Ándelos, entre Bolivia e Perú. Ao redor das súas beiras hai dúas cidades Copacabana, en Bolivia, e Puno, no lado peruano. No lago hai pesca, da que vivimos moitas persoas. Pero o máis rechamante son as totoras, xuncos que saen nas beiras. Con elas fábrícanse moitas cousas, mesmo poden construír illas flotantes sobre as que viven persoas.

Hoxe dóusenos moi ben. Foi un deses días en que parecía que había máis peixes do habitual, ou que tiñan moitas ganas de picar o anzol! Cando xa estaba a cesta chea, a miña avoa díxome que nos marchabamos. Eu non o entendía.

—Se hoxe estásenos a dar tan ben —lle dixen—, por que non seguimos pescando e así venderemos máis no mercado? Teríamos máis diñeiro. «E a min daríasme máis propina!». Bo, isto non llo dixen, pero penseino.

—Non, Phuyu —díxome ela—, co que collemos temos dabondo para comer na casa e para vender no mercado. Non necesitamos máis. Somos moitas persoas as que pescamos.

—Xa, avoa, pero non vai pasar nada porque collamos uns poucos máis; soamente é un día.

—Un pouco que collamos nós e outro pouco outras persoas e, cando nos queiramos dar conta, son unha chea de peces os que se sacan. Creme, cando eu era pequena, había moitos máis peces dos que hai agora. O lago, como todas as cousas naturais, ten o seu ritmo e as súas regras, e se nos empeñamos en quebrantalas, rematara volvéndose contra nós. Vouche contar unha historia que a miña nai contábame e penso que debes coñecela. Senta ao meu lado, Phuyu.

«Sucedeu fai moitos, moitos anos, cando os animais falaban e aínda non habitaban persoas aquí. Entón había bastantes cuies que vivían a beiras do lago, incluso unha comunidade vivía nunha illa de totoras preto da beira. A illa era como as de agora, composta de totoras que se foran colocando e xuntando cos anos ata crear un chan profundo, pero que flotaba sobre o lago. Os cuies dicían que era o mellor lugar para vivir, xa que ata eles non chegaba ningún tipo de depredador e a vida era tranquila.

Pero o máis importante era que as verduras que cultivaban na illa eran moito máis ricas que as que producían en terra firme e vendíanas facilmente nos mercados das beiras. Por iso, os cuyes que habitaban a illa eran máis ricos que outros. Eran moitos os de fóra que querían vivir na privilexiada illa, pero os seus habitantes eran moi celosos do seu territorio e non adoitaban deixar que outros cuies se establecesen nela. É verdade que non había moito sitio, as casas e as parcelas ocupaban practicamente todo, pero o resto dos cuies pensaban que a falta de espazo era unha escusa e que, en realidade, os

habitantes da illa non querían compartir a súa próspera forma de vida cos demais.

Pachakúteq era un dos habitantes da illa e dedicábase a cultivar verduras. El era máis ambicioso que outros e sempre estaba a buscar a maneira de aumentar a súa parcela de cultivo, xa que iso faría que puidese sacar máis diñeiro pola súa produción. Pensando e pensando, un día ocorréuselle que podería sacar máis espazo se escavaba e construía a casa por baixo da superficie. Aínda que era pouco o espazo que gañaba, algo aumentaría a súa produción. Así que unha noite, para que ninguén o vise, púxose a escavar no chan da súa casa para crear un túnel que lle permitise facer habitacións. Traballou bastante, pero non estaba contento co resultado. Custaba moito facer sitio para as habitacións; ademais, todo tan escuro, non parecía o mellor lugar para vivir. Aos poucos foise desilusionando, ata que, esgotado, sentou no chan do túnel. Estando alí, notou un cheiro estupendo e deuse conta de que viña das totoras que tiña á súa ao redor. Cheiraban tan ben que probou un anaco... e resultou estar delicioso. Poida que fermentasen coa humidade e a falta de luz, o caso é que estaban máis suaves que as que crecían na superficie, comíanse mellor e o seu sabor era estupendo. Aquilo era todo un descubrimento!

Ao día seguinte, cando foi ao mercado, decidiu levar un feixe desas totoras. O seu cheiro chamou pronto a atención e comezaron a comprarllas. O resultado foi espectacular, as que levou esgotáronse pronto.

—Esta é a miña! —dixose—. Póñoame a vender isto, sen dicirle a ninguén de onde o saquei, e en dous días fágome o cui máis rico de toda a illa.

Ao chegar a casa, o primeiro que fixo foi valar a súa propiedade cun muro ben alto para que ninguén puidese ver o que facía. Logo púxose a escavar. Traballou toda a noite para, ao día seguinte, ir pronto ao mercado. Foi un novo éxito. En apenas un intre vendeuno todo, polo que se foi a casa a sacar máis. Así seguiu varios días e tivo tanto éxito que en pouco tempo tiña máis demanda do seu delicioso alimento do que realmente podía extraer. Por iso, decidiu contratar a un par de cuies —de fóra da illa, claro— para que traballasen para el; dese xeito, ningún dos seus veciños podería copiarlle a idea.

Entre os tres a produción aumentou rapidamente, e mentres Pachakúteq ía vender ao mercado, os outros seguían escavando túneles e sacando máis e máis produción; tanta que, mesmo, era máis do que podía vender. Pero Pachakúteq non quería deixar de gañar cada vez máis diñeiro, polo que tivo a idea de baixar o prezo, a ver se así aumentaban as vendas e as ganancias.

Pronto, moitos cuies empezaron a comprar máis e, en poucos meses, Pachakúteq tiña xa quince cuies traballando para el. Sacaban moito e podía vender moi barato. Era tal o éxito que mesmo viñan cuies de moi lonxe a comprar os seus alimentos ao mercado. Era toda unha revolución!

Con todo, todo isto tivo dúas consecuencias:

A primeira foi que, como eran tan baratos, moitos cuies compraban aínda que non lles dese tempo a comelos, polo que, mesmo, comezaron a tirar o que lles sobra para comprar novos alimentos ao día seguinte, máis tenros e saborosos. Nunca sucedera que os cuies tirasen comida!

A segunda era máis problemática. Había cuies que cultivaban alimentos para vender. Pero agora, como os produtos de Pachakúteq era máis zumarentos e baratos, o resto de produtores non vendían o suficiente e fóronse empobrecendo.

Pero nada disto parecía importar a Pachakúteq. Tiña xa trinta cuies traballando para el. Por certo, todos vivían na súa pequena parcela, onde instalara unhas tendas. Agora, como os cuies de fóra traballaban para el, non lle importaba que vivisen na illa.

Conforme seguían escavando, os túneles e aberturas alongábanse e houbo un momento en que profundaron tanto que algúns comezaron a encherse de auga. Ao principio era pouco e, cando o viron, non lle deron importancia.

O gran cambio veu cando varios cuyes da illa conseguiron decatarse do secreto, polo que se puxeron a escavar pola súa conta e a sacar totoras do subsolo. Vaia competencia que se xerou! O afán de enriquecerse creou unha tolemia para ver quen producía máis e a maior velocidade. Pronto houbo unha chea de cuies facendo túneles por toda a illa ».

Neste momento da narración, a miña avoa miroume de forma especial e logo engadiu:

—Pero, como che dixen ao principio, as cousas naturais, querida Phuyu, por moito que nos empeñemos, funcionan seguindo as súas propias regras.

—De acordo, avoa, pero ségueme a contar.

Ela moveu afirmativamente a cabeza e proseguiu:

«Aos poucos, os túneles fóronse enchendo de auga. Ao principio sería pouca, pero con tantos túneles, cada vez entraba máis auga e a illa na que vivían íase afundindo aos poucos.

Algúns cuies déronse conta e alertaron do que estaba a pasar, pero foron chamados esaxerados e agoireiros. Estaban na súa contra Pachakúteq e os outros cuies produtores. Acusábanlles de non estar ao día, de que só pretendían que non se consumisen os novos alimentos que tanto gustaban a todo o mundo, de que eran demasiado tradicionais...

O caso é que os cuies seguiron extraendo totoras sen preocuparse de máis, ata que un día, a illa enteira empezou a afundirse a ollos vista.

Entón viñeron os intentos de remedialo. Aplicaron todo o seu saber e tecnoloxía para evitar o afundimento, pero xa era demasiado tarde: non se podía parar. Ao final, tiveron que refuxiarse todos na beira. Alí, menos mal, acolléronlles os outros cuies. Polo menos estes foron uns bos veciños!»

—Desde entón, os cuies non volveron a vivir en illas no lago e agora cavan as súas casas na terra. Din que seguen buscando, nas profundidades, aquelas totoras que tanto lles gustaban.

—Desde logo, avoa, Pachakúteq fixo honra ao seu nome , vaia a que armou! Entendo o que me dis. Empeñeime en conseguir máis peces e non pensei que debemos coidar o lago. Imos, que me deixei levar pola miña avaricia, como o cui na historia!

—Si, ás veces facemos as cousas e non pensamos nas consecuencias que poden ter.

—É unha boa historia, avoa, pero creo que non é unha boa comparación.

—Por que dis iso, Phuyu?

—Porque todo o mundo sabe que os humanos somos máis intelixentes que os cuies! A nós non se nos ocorrería nunca estragar así o lugar onde vivimos, dariámonos conta e parariamos a tempo... Ou non?

A miña avoa sorriuse.

—Vexo, Phuyu, que aínda che queda moito que aprender.